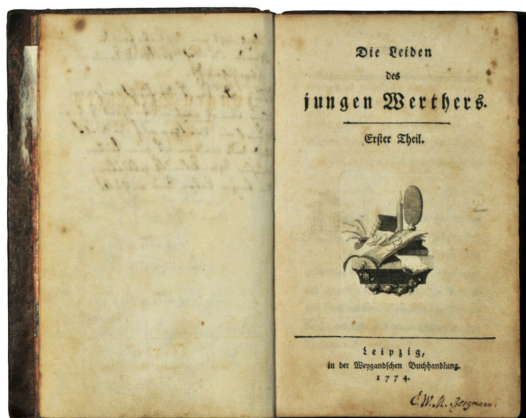

Utrpenie mladého Werthera – hystéria, ktorú žijeme dodnes

Branislav Michalka

14. septembra 2024 ✚ Kultúra ✚ Romantizmus

Ak by sme tvrdili, že žijeme vo výsostne romantickej dobe, tak by sa možno mnohí pri tejto vete chytili za hlavu a začali sa smiať zúfalým smiechom. Ich smiech je však len prejavom neinformovanosti. Pod pojmom romantizmus si predstavujú pekné šaty z 19. storočia, vernú lásku, peknú prírodu, či, vo svojej dokonalej nevedomosti, romány Jane Austenovej, ktorá ich však písala práve z odporu voči romantizmu. Romantizmus nie je sentimentálna idylka, ani ospevovanie vernej lúbości. Je to umelecké a kultúrne vyjadrenie vrcholného štádia vzbury proti Poriadku.

Zdroj: wikimedia commons

Aby sme neboli obvinení z kresťanskej zaujatosti, zacitujme zo zdroja, ktorý bol zaiste naklonený všetkému revolučnému a odmietal všetko kresťanské, z marxistického Slovníka literárnej teórie, vydaného v roku 1977. Pod heslom romantizmus okrem iného čítame: „Pocit vlastného odcudzenia voči svetu a osamotenie boli premietnuté do vypätého individualistického gesta vzbury. Podľa povahy tohto gesta sa niekedy v literárnej histórii rozlišujú vedľa byronizmu aj iné typy romantického postoja, tzv. titanizmus (Shelley), démonizmus (Lermontov), satanizmus a iné.“

Titanizmus, démonizmus, satanizmus... Vskutku, aké romantické!

Mnohí budú poukazovať na príklon niektorých romantikov ku kresťanstvu (Müller, Schlegel, Novalis). Zaiste, ale kedy? Po hrôzach Francúzskej revolúcie a napoleonských vojen. Preľakli sa. Predtým boli všetci vzornými revolucionármi. Kresťanmi sa opäť stali nie kvôli romantizmu, ale jemu navzdory. To, že nedokázali domyslieť svoj odklon od romantizmu do dôsledkov, bol len prejav ich slabosti. Navyše – títo boli a sú vnímaní ako zradcovia romantizmu (viď Ernst Fischer: *Původ a podstata romantismu*). Nemôžeme ich považovať za smerodajných. Sú to skôr anomálie.

Typický romantizmus je romantizmus revolučný, romantizmus vzbury. A jeho prvotným a základným vyjadrením je Goetheho román *Utrpenie mladého Werthera*. Z neho môžeme načerpať celý postoj

romantizmu k svetu a porovnať ho so súčasnými postojmi. Zistíme, že sme sa myšlienkovy neposunuli od 18. storočia k Pravde takmer ani o milimeter. Naopak, padáme stále nižšie a nižšie do priepasti romantického sebazničenia.

Pri určovaní toho, čo je romantizmus, hrá *Utrpenie mladého Werthera* zásadnú rolu. Je vyjadrením romantizmu *par excellence* a samovražda, ktorou román končí, je zavŕšením romantickej vzbury proti Bohu a Poriadku. Samotný Goethe sa neskôr od tohto romantizmu odvrátil. Napriek tomu jeho román zostáva ako maják svietiť na dno romantickej duše.

Dej románu je jednoduchý: Werther, dobrý, citlivý, talentovaný a pod. sa nešťastne zaľúbi do krásnej Lotty, ktorá je zasnúbená s Albertom. Navyše je neustále ponížovaný stavovskými priehradami, týraný hlúpyimi ľuďmi, malomeštiackou spoločnosťou a celkovo mučený svetabôľom. Nakoniec sa rozhodne pre samovraždu, lebo „takto“ sa už ďalej žiť nedá.

Okolo tejto kostry sa nabaluje citové a ideové svalstvo, ktoré dodnes hýbe európskou spoločnosťou. Predstavme si ho postupne, aby sme videli, ako sme závislí na myšlienkach z 18. storočia a ako sa naše „moderné“ pocity a túžby zúfalo nelíšia od tých spred dvoch storočí.

Láska je nadovšetko

Nemyslí sa tu však kresťanská láska, ale láska erotická, čiže vzťah medzi mužom a ženou (dnes bohužiaľ aj medzi rovnakými pohlaviami). Táto myšlienka, že „treba ísť za hlasom svojho srdca“ a porušiť všetky konvencie, ktoré tomu bránia, je jednou z hlavných devíz romantizmu. Citové vzplanutie je v romantizme vydávané za vrchol autentického bytia a je mu podriadené všetko. Romantická literatúra, divadlo, film, maliarstvo je prepchaté práve touto citovou anarchiou. Niet lepšieho nástroja na deštrukciu spoločnosti ako oslava ťažko uchopiteľných emócií na úkor rozumu. Táto revolúcia je totiž permanentná.

Emócie sú trockisti a túžia stále po novej a novej „láske“. Cieľom je stav „zamilovanosti“, pocit, ktorý keď v človeku pomínie, tak romantik hľadá nový objekt „lásky“.

Celá európska kultúra 20. storočia až podnes je postavená na tejto romantickej anarchii. Je to logické. Akonáhle sa odmietol objektívny princíp plodenia detí a vytvorenie funkčnej rodiny ako primárny zmysel vzťahu muža a ženy, všetko sa zrútilo do predstavy „zamilovanosti“, ktorá je však v takej podobe ako ju poznáme dnes, čistým kultúrnym konštruktom. Vždy sa vedelo, že pohlavia sa navzájom priťahujú, vzrušujú a vzájomne sa jedno druhému páčia, ale vedelo sa aj to, že to je len prostriedok, aby sa „dali dohromady“. Nie objektívny a konečný cieľ sám osebe. Keď už boli spolu, tak žili ako manželia a rodina, nie ako milenci. Prvotná vášnivá zamilovanosť sa zmenila na trvalú a pokojnú manželskú lásku.

Werther a s ním všetci romantici odmietajú túto realitu. Vedia, že ich večná túžba po aktuálnej zamilovanosti môže byť škodlivá, hriešna, zakázaná, spoločensky deštruktívna, ale v anarchistickom sebeckve im je to jedno: majú na lásku – právo. Ak im nebude splnené, tak svet a Boha potrestajú. Vzbúria sa a spáchajú samovraždu.

Dnes, keď tento postoj prevláda a každý má priam ústavou garantované právo ísť za „hlasom svojho srdca“, už samovražda nie je nutná. Celá spoločnosť sa vzbúrila proti Bohu a pácha samovraždu, takže jednotlivci sa tým už nemusí individuálne zaoberať. Robí to, čo všetci. Ide za hlasom srdca a beda tomu, kto by ho chcel

zastaviť. Všetko, čo je objektom vášne, je dnes posvätné. A skutočne všetko. Ani náboženstvo, ani manželský zväzok, ani štát, ani prirodzenosť a ani zdravý rozum nemajú nikomu rozkazovať. To je skutočná tvár romantizmu.

Werther – dobová ilustrácia románu

zdroj: wikimedia commons

Nespravodlivá spoločnosť - sociálna frustrácia

Ďalší z vynálezov romantizmu, ktorý nachádzame už u Werthera. Dnes predstavuje základnú bázu spoločenského života. Werther sa cíti spoločnosťou „ponížený“, aj keď patrí k majetnejším vrstvám. Môžu za to stavovské a majetkové priehradky, nepochopenie jeho úžasnej citlivosti, malomeštiacka hlúposť, ktorá ho obklopuje. Nechápu jeho veľkosť, nechápu jeho múdrosť, nechápu jeho dôležitosť. Werther je vykorenený. A narieka: „Čo ma najviac hnevá, to je to prekliate kastovníctvo.“

Tento pocit je dnes úplne bežný a štátom dokonca podporovaný. Nikto nechce byť tým čím je a všetci chcú byť niečím iným. Vedia, že na tom mieste, kde ich uvrhla Prozreteľnosť, sa im nepáči a chcú niečo iné, lepšie. Ich rola v spoločnosti ich „ponižuje“ a aj keď to nedávajú možno najavo, tak hneď pri prvej príležitosti uskutočnia nejaký útek pred realitou, ktorý je na rozdiel od získania bohatstva ľahko dostupný: rozvod, nová láska; začínajú „nový život“, neustále sa premiestňujú po svete, hľadajú nové dojmy a vzrušenia.

Zničením stredovekej stavovskej spoločnosti, v ktorej mal každý svoje miesto a predovšetkým vedomie hierarchie, ktorá pochádza od Boha, sa odpútali pravé romantické fúrie, ktoré dodnes zúria po Európe.

Celé vnímanie spoločnosti ako „vinníka“, ktorého treba potrestať za individuálny pocit „vykorenenosti“, „nepochopenia“ a „poníženia“ sa rozlialo do všetkých európskych kútov tak, že neexistuje škára, ktorú by nezatopilo. Celá agenda „menšín“, „práv“, „emancipácie“, obviňovania, kompenzovania, všetci tí nepochopení adolescentní „rebeli“, ktorí už dve storočia otravujú európsky vzduch, to všetko má svojho literárneho otca vo Wertherovi. Ponižovaní prisťahovalci mučení väčšinou spoločnosťou sú v predstavách ľavicových romantických slečien malými Werthermi v turbanoch.

Sebalútosť - dojatie sebou samým

Je ďalšou zbraňou v romantickom arzenáli. Čitateľovi je až trápne, keď musí čítať nekonečné Wertherove sebalútosť a dojímanie sa svojím vlastným nešťastím. Tento prejav chorobnej zmäkčilosti a nedostatku sebakritiky, permanentné obviňovanie všetkého okolo seba a neschopnosť sa pozrieť na seba ako na zdroj vlastného nešťastia, ktože by tu nepoznával denný myšlienkový chlieb celých generácií 20. storočia? Všetci

im ubližovali a nechápali ich; oni nikomu.

Tento postoj je dokonalým popretím kresťanstva. Kresťan hľadá chybu najprv v sebe, v spovedi si spytuje svedomie a skúma svoje hriechy. Romantický človek chápe reflexiu svojho života ako neustálu apológiu seba samého. Ubližuje mu spoločnosť, rodičia, životný partner, nadriadený a nikto ho nechápe. Otázku či on chápe alebo sa snaží pochopiť druhých, si nekladie. Avšak áno, on citlivo chápe; keďže ako pravý romantik miluje abstraktné Ľudstvo – s tým sa totiž nemusí stýkať – súciti s jeho abstraktným utrpením.

Čujeme Werthera: „Nie som jediný, kto takto trpí. Všetci ľudia sú klamaní vo svojich nádejach a ošudení o to, čo čakajú.“ Ale keď ich stretne „in concreto“, tak ho odrazu dráždia aj ich prejavy porozumenia: „Knieža so mnou zaobchádza ako so svojím bratom a predsa nie som vo svojej koži. A navyše, nemáme vlastne mnoho spoločného.“ Spoločné má niečo len s Ľudstvom... utrpenie a ublíženosť.

Vzbura proti Bohu

Celý amalgám hnevu a frustrácie, v očiach romantika oprávnený, sa nakoniec nutne obráti proti Tomu, ktorý podľa romantického hrdinu za všetko môže – proti Bohu. On svet stvoril, On stvoril človeka takého aký je (o dedičnom hriechu a vine človeka sa už romantik nezmieňuje), On nenapraví sociálne neduhy; a mohol by, ak je Všemohúci.

Nie nadarmo boli vyššie uvedené tri slová: titanizmus, démonizmus a satanizmus. Za každým z nich sa skrýva to isté – vzbura. Vzbura proti realite stvorenia, proti následkom dedičného hriechu človeka, vzbura proti Bytiu.

Johann Heinrich Wilhelm Tischbein, *Goethe v rímskom okolí (Campagna)*

zdroj: wikimedia commons

Pretože, nedajme sa oklamať, Werther neodchádza z tohto sveta dobrovoľne len preto, že mu Lotti nebude nikdy patriť. To je len jeden z dôsledkov zle usporiadaného sveta, ktorý Boh stvoril. Werther ide ukončiť toto utrpenie, ktorým je bytie, spôsobom, ktorý Boh trestá trestom najvyšším. Werther je s Bohom nespokojný a s naivnou (či drzou) rúhavosťou Mu vyčíta:

„Panebože, vidíš moje slzy! Musel si človeku, ktorého si stvoril tak ako tak dosť úbohého, ešte pridať bratov, ktorí ho okrádajú o tú trošku biedy, o tú štipku dôvery, ktorú do teba vkladá...?“

„Panebože na nebi! To je osud, ktorý si dal človeku, že nemá poznať šťastie, len vtedy, kým ešte nenadobudol rozum a až potom, keď ho zase stratil?“

Pripomína to katarsko-gnostické blúznenie o zlom Stvoriteľovi a jeho dobrom náprotivku. Kto však je onen lepší opozičník? Tesne pred samovraždou, keď poslíček prináša Wertherovi pištole Lottinho manžela Alberta, Werther s uspokojením konštatuje: „A ty, duch na nebi, praješ môjmu zámeru!“, keďže pištole podala chlapcovi zo steny v salóne Lotti osobne, čo berie Werther ako znamenie, že je mu „duch na nebi“ naklonený. Aký duch však môže byť naklonený samovražde?

Wertherov postoj sa stal dnes tou najbežnejšou vecou. Predstava, že Boh stvoril svet na nekvalitnej úrovni a treba ho vylepšiť, sa stala osou, okolo ktorej sa otáča ideový cirkus už cca 200 rokov. Napriek neustálym technickým vylepšeniam sa však romantický pocit frustrácie nevytráca, ale naopak, neustále sa zväčšuje. Sťažností neubúda, ba zdá sa, že čím viac technických hračiek je človek schopný vyrobiť pre svoju infantilnú potechu, tým viac ťažkania, vzdychania a sťažností za nimi nasleduje. To vytvára nekonečný kruh, ktorý vracia človeka zase k obvineniu voči Prvému hýbateľovi: veď tak zle stvoril ten svet, že ani „ľudský um a práca ľudských rúk“ ho nedokážu vylepšiť.

Ergo, na vine je podľa romantika Boh. Alebo tí, čo ho hlásajú a veria v Neho.

Vrchol romantickej vzbury spočíva nakoniec v popretí bytia a stvorenia. Primárne v osobnom popretí a neskôr aj v masovom. Dve storočia romantizmu stvorili v ľudstve samovražednú mentalitu. Je to podvedomá pomsta a vzbura proti Bohu, ktorá má zničiť stvorenstvo ako niečo zlé a negatívne.

Ekologická romantika, egoistická romantika slobody a potratových kliník, romantika autodeštrukčných eskapád pred realitou formou adrenalínového turizmu, športu, romantická hudba samovražedného sentimentu a oceány sebaľútosti a dojatia nad vlastným trápením, ktoré Boh nechce vypočuť. Len ten súcitný diabol, ktorý šepká: chápem ťa, súcitím s tebou, bolo ti ublížené... tak ako mne...

Posledná veta v *Utrpení mladého Werthera* znie: „Za rakvou nekráčal kňaz.“ V tej rakve je dnes aj naša kresťanská civilizácia.

URL adresa článku: <https://christianitas.sk/utrpenie-mladeho-werthera-hysteria-ktoru-zijeme-dodnes/>